

O traballo nas conserveiras e nas bateas

A relación das mulleres coas fábricas de conserva comeza xa coa fundación da primeira conserveira na Coruña en 1836. Será a comezos do século XX que se dea o primeiro auxe do sector, até que en 1909 comeza a crise da sardiña. O sector recuperárase e alcanzará o seu punto máis alto de 1939 a 1949. A partir dos anos cincuenta dáse unha nova crise debido ás novas medidas liberalizadoras implantadas. Prodúcese unha readaptación ao mercado nos anos sesenta. Hoxe en día o sector conserveiro galego é o máis importante en Europa e o segundo do mundo.

As factorías de conserva concentrábanse no século XX nas Rías Baixas, sobre todo en Vigo e nas comarcas do Morrazo e da Barbanza. Encontramos entre os anos 60 e 80 na área de influencia do concello de Pontevedra abundantes conserveiras: só na zona de Etribela había oito fábricas, como a de Herrero, das que non resta ningunha. Tamén había en Moureda, As Corvaceiras (Uzal) ou en Lourido (conservas Montenegro) e Combarro (Malvar e Mosquera, até 1960), estas últimas no Concello de Poio. Nelas traballábase tanto con peixe como con marisco: sardiña, bocareo, ameixa, mexillón, navalla, bonito, etc.

Hoxe en día certos procesos están moi mecanizados, mais nos anos 70 e 80 boa parte do traballo de procesamento do peixe e do marisco era aínda manual. Eses traballos recaían nas mulleres, cuxas tarefas eran múltiples e abranguían desde as máis esixentes ás máis delicadas.

"(...) limpabamos o peixe, a anchoa e o boquerón, había que sacarlle a peliña cun trapiño de saco, e abrila, poñela nos papeles, e despois empacala nas latas. Aceitábanse e cerrábanse as latas." (R., Salcedo).

"A carrexar bidóns de aceite, caldeiros, porque viña nuns bidóns grandes, cunha billa, metiamos e veña caldeiros de aceite para as máquinas e alí unhas a enlatar, outras a empacar." (L., San Xoán de Poio).

Nas fábricas reflectíase a situación de división do traballo entre homes e mulleres que se daba no resto da sociedade e que se mantén en boa medida hoxe en día. Un claro exemplo desa división é que os poucos homes presentes nas fábricas de conserva exercían normalmente os postos de mando:

" (...) todas eramos mulleres. Bueno, había algún home tamén pero poucos." (L., San Xoán de Poio).

"Solo había un chaval alí que era jefe, encargadito. Como non andiveras lixeira, (dábanche) nas mans!" (N., Tomeza).

O traballo máis duro recaía polo xeral nas mulleres, ao cal debíase sumar a falta de regulación dos horarios e que as mulleres sempre tiñan que estar dispoñíbeis para ir á fábrica. Esta dedicación á fábrica non as eximía das tarefas na casa ou no campo. Sumábanse unhas tarefas ás outras.

"O horario podía ser incluso de traballar todo o día e toda a noite. Depende da demanda. Temos estado 24 horas traballando. (...) E despois non só iso, despois traballábamos no campo, que eu traballei moito con vacas e bois e detrás dun arado dándolle volta á terra. (...)" (L., San Xoán de Poio).

"Na conserveira podías entrar ás 9 da mañá, pero igual saías ás 2 ou 3 da mañá. Até que se acabara o peixe ou o marisco, ou o mexilón, ou a ameixa... (...) Había días que non viñas á casa, quedabas alí para o día seguinte, sen durmir nen nada. E xa non volvías até que non se acabara o peixe. Era igual se cadraba sábado ou domingo, se había peixe había que ir." (R., Salcedo).

O ambiente dentro da fábrica podería chegar a enganar unha observadora externa. Talvez encontrásemos as mulleres a cantar durante o traballo, mais iso non sempre foi síntoma de ledicia.

"... e cantabamos para que non lle coméramos as ameixas e máis as xoubiñas. 'Cantar, cantar mulleres!', xa nos mandaban cantar. E eu durante catro ou cinco anos alí a comer patacas cocidas con loureiro e unha pouquiña azafrán e quentalas alí nun forno; e quen o dera!" (N., Tomeza)

"E pasábamolo ben. Millor polo camiño que na fábrica (...)" (R., Salcedo).

AS BATEAS

Outro dos traballos nos cales as mulleres tiveron unha presenza importante foi nas bateas. En comparación coas fábricas, o traballo nas bateas era máis duro, pero tamén era mellor pago, o cal facía que se convertese nunha alternativa para obter maiores ingresos e favorecía certa mobilidade entre un e outro traballo.

“Despois como quixen ser un pouco máis fina vin para a fábrica de Combarro (...). Aí xa gañaba (...) 7 pesetas. E as que viñan á batea gañaban 2 pesetas máis, 9. E logo eu quitáballe esas 2 pesetas á miña nai e dáballa o soldo enteiro e esas 2 pesetas eran para min. E viña ás bateas buscar o mexilón para levarlle para as outras mulleres para a terra. (...)” (L., San Xoán de Poio).

Tamén as mariscadoras recorrían ocasionalmente ao traballo nas bateas como forma de complemento ou cando escaseaba o marisco.

“Iamos mariscar uns meses, de marzo a outubro. Pero iamos só o primeiro mes ou así, cando había moito despois cando había pouco non, traballábamnos na batea e xa non iamos ao marisqueo. (...) Aínda casada aínda seguín indo ás bateas.” (L., San Xoán de Poio).

Nas bateas as mulleres, entre outras tarefas, facían o desdobre: escollían a cría que podía estar concentrada en grandes cantidades nunha única corda, desfacían todo e repartíanas noutras cordas para que tivesen sitio para medrar. O mexillón ponse de pequeno, cunha rede moi fina vaise envolvendo á corda para que enraíce. Unha vez enraizado sácaselle a rede e queda pegado na corda. Tamén saían coller cría acompañadas dun capataz. Era un traballo semellante ao dos percebeiros; moi perigoso.

Ao igual que nas fábricas da conserva, o traballo nas bateas está hoxe en día moito máis mecanizado, o cal facilita moito determinadas tarefas ao mesmo tempo que derivou as mulleres para outras tarefas, xa que o traballo con máquinas e grúas estaba máis nas mans dos homes:

“Gañaba máis na batea. Era máis duro. Agora tamén hai grúas para levantar as cordas, antes tiñámonos que meter no puntón, coller un cabo e amarrar a corda, abrazala así e tira e volve a meterme para abaixo e volve a tirar para riba. (...) Corda de 25 metros. (...) Antes tiñamos que enrolalo cos pés primeiro e despois á man, agora hai unha máquina. Tiñamos botas e enrolabámolo así con coidado para que non rompera.” (L., San Xoán de Poio).

“Agora trabállase mellor. Nas mexilloeirias agora teñen grúas e teñen máquinas que separan o grande da cría. Tamén se poden empregar luvas, que antes todo ía á man, sen luvas nin nada.” (Estribela).

A dureza non era o único problema do traballo nas bateas, as condicións laborais eran difíciles e a cobertura legal mínima.

“Traballas para un xefe. Daquela tampouco che pagaban a seguridade social. Tiñamos un seguro de accidente e unha semana estaba ao teu nome e outra semana a nome doutro e outra semana a nome doutra. E se unha caía enferma logo cambiaban o nome e poñían o da que se lastimaba. Poñían aquela que era a que estaba asegurada. O resto estaba sen asegurar. Era só de accidente, de seguro de enfermidade nada.” (L., San Xoán de Poio).

Tanto as bateas como as fábricas de conserva e o marisqueo compartiron e comparten graves problemáticas de carácter ecolóxico que limitan o seu futuro. A depuradora, o porto, a celulosa... indícanse como razóns da diminución do marisco e o peixe. A riqueza da ría até os anos sesenta era visíbel.

“E vendiamos cría para outras praias, que che acorda que para Vilaxoán, para Carril e todo por aí vendiamos a cría da nosa praia. E para a Illa de Arousa. (...)” (M., Estribela).

Esa riqueza contrasta coa redución en especies e cantidade de marisco e peixe das últimas décadas e da actualidade.

“E agora non hai nin ameixa babosa, nin ameixa fina, nin berberecho, non hai máis que unha pouca cría de xapónica.” (Estribela)

A conxunción do empobrecemento ecolóxico do medio e a maior mecanización do traballo explican que hoxe en día haxa moitas menos mulleres traballando nos labores do mar, sobre todo nas bateas.